

Nadácia otvorenej spoločnosti

Návrh stratégie podpory a rozvoja participácie detí a mladých ľudí v Slovenskej republike

Úvod

Deti a mladí ľudia sú občanmi tejto krajiny a tvoria významnú časť populácie. Preto by mali mať možnosti podieľať sa na politickom a občianskom živote. Ich potreby a požiadavky by mali byť vypočítané a brané do úvahy. Deti a mladí ľudia sú zároveň prijímateľmi verejných služieb a ich hlas môže prispieť k zvýšeniu ich kvality. Podpora participácie detí a mladých ľudí je investíciou do výchovy aktívnych, zodpovedných a demokraticky zmýšľajúcich občanov.

Pod participáciou rozumieme spoluúčasť alebo spolupodieľanie sa občanov, vrátane detí a mladých ľudí, na tvorbe, realizácii a vyhodnocovaní verejných politík. Zmysluplná je predovšetkým aktívna participácia, ktorá znamená náležité posudzovanie pripomienok (konzultovanie), zdieľanie rozhodovacej právomoci (spolurozhodovanie) a kontrolu rozhodovania a reálneho výkonu právomocí.

Základným dokumentom upravujúcim participáciu detí a mladých ľudí je Dohovor o právach dieťaťa, ktorý v článku 12 hovorí, že štáty „musia zabezpečiť dieťaťu, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, právo slobodne sa vyjadrovať o všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom sa názorom detí musí venovať primeraná pozornosť zodpovedajúca ich veku a úrovni.“

Prieskum Rady mládeže Slovenska ukázal, že politika sa mladých ľudí podľa ich vlastného presvedčenia týka. Len 8% respondentov uviedlo, že sa o ňu vyslovene nezaujíma. Problémom však je hlboká nedôvera k politickým inštitúciám. V priemere až 80% respondentov vo veku 15 – 24 rokov nedôveruje vláde ani parlamentu, ešte vyššia je nedôvera k politickým stranám. Mladí ľudia sa cítia byť vylúčení, necítia podporu ani záujem zo strany štátu a ďalších politických aktérov. S výrokom „politici sa o nás nezaujmajú“ súhlasilo až 82% respondentov.

Z prieskumu Samospráva a mládež 2015 vyplýva, že takmer 70% miest s menej než 10-tisíc mladými ľuďmi nemá žiaden finančný nástroj na podporu detských a mládežníckych organizácií. S menším počtom mladých ľudí sa ešte zvyšuje podiel obcí, ktoré takýto nástroj nemajú. Detské a mládežnícke organizácie sú teda vo väčšine prípadov odkázané na štátne, zahranične alebo súkromné zdroje.

Záujem o participáciu v žiackej samospráve škôl nie je veľký ani systémovo podporovaný. Až 64% opýtaných žiakov nevedelo o tom, aké podnety predkladali členovia žiackych školských rád vedeniu školy. Len 12% opýtaných malo podľa vlastného vyjadrenia všetky informácie o činnosti žiackych samosprávnych orgánov a približne rovnaký podiel priznal, že sú s prácou žiackej rady oboznámení čiastočne. Na zabezpečenie skutočnej participácie žiakov na chode škôl veľkú väčšinu slovenských škôl čaká ešte dlhá cesta.

Danú problematiku sme podrobne analyzovali z rozličných uhlov pohľadu (teória, dokumenty verejnej politiky, výskumné zistenia, prax) v samostatnom dokumente s názvom Participácia detí a mladých ľudí na Slovensku – Pozičný dokument (Nadácia otvorenej spoločnosti, 2018), preto v návrhu Stratégie prezentujeme už návrhy konkrétnych krokov, ktoré je potrebné uskutočniť, aby sa problematika participácie detí a mladých ľudí na Slovensku reálne rozvíjala a stala sa neoddeliteľnou súčasťou života detí, mladých ľudí, dospelých, organizácií a inštitúcií, ktoré s nimi pracujú, poskytujú im svoje služby a sú za zabezpečenie kvalitného života detí a mladých ľudí zodpovedné – zvlášť samosprávy a školy.

Podpora a rozvoj participácie na základných a stredných školách

- A. Začleniť do prípravy budúcich pedagogických a odborných zamestnancov v oblasti výchovy a vzdelávania problematiku participácie detí a mladých ľudí na živote školy a spoločnosti, samostatnú pozornosť venovať pozícii koordinátora žiackej školskej rady, resp. koordinátora participácie**

Problematika participácie detí a mladých ľudí na živote školy by mala byť súčasťou každého pedagogického a odborného zamestnanca v oblasti výchovy a vzdelávania. Hoci koordinačnú úlohu na škole väčšinou preberá jeden, prípadne dvaja z nich, pre vytváranie celkovej kultúry participácie detí a mladých ľudí na školách a rešpektujúceho prístupu k nim je dôležité, aby všetci pedagogickí a odborní zamestnanci, resp. aj ďalší zamestnanci školy, poznali tento koncept, rozumeli mu, ovládali mechanizmy, metódy a prístupy participácie a v praxi ich uplatňovali. Nová generácia pedagogických a odborných zamestnancov môže byť najlepšie pripravená tak, že táto téma sa stane pevnou súčasťou ich odbornej prípravy počas štúdia na vysokej škole.

- B. Vypracovať program kontinuálneho vzdelávania pre pedagogických a odborných zamestnancov v oblasti výchovy a vzdelávania v problematike participácie detí a mladých ľudí na živote školy a spoločnosti, samostatnú pozornosť venovať pozícii koordinátora žiackej školskej rady, resp. koordinátora participácie**

Pedagogickí a odborní zamestnanci v oblasti výchovy a vzdelávania, ktorí už sú v praxi, sa s témou participácie detí a mladých ľudí v školskom prostredí, ako aj s presahom na participáciu v miestnej komunite, nemuseli stretnúť, resp. sa jej venovali okrajovo. Posilneniu vytvárania kultúry participácie detí a mladých ľudí na školách môže napomôcť možnosť a ponuka ďalšieho – kontinuálneho vzdelávania pre týchto zamestnancov školy. Zvlášť je potrebné sa zamerať na tých pracovníkov, ktorým je zverená koordinačná úloha podpory participácie detí a mladých ľudí na školách, či samotnej žiackej školskej rady. Aby dostali adresnú podporu a kompetencie zodpovedajúce kvalitnému plneniu ich úlohy.

- C. Zaradiť do funkčného vzdelávania vedúcich zamestnancov škôl problematiku participácie detí a mladých ľudí na živote školy a spoločnosti vrátane nastavenia systému participácie v škole**

Vedúci pedagogickí a odborní zamestnanci školy zohrávajú dôležitú úlohu pri nastavovaní kultúry participácie detí a mladých ľudí v škole i mimo nej. Ich úlohou je nielen zasadzovať sa za takéto nastavenie, ale aj vytvárať vhodné podmienky pre participáciu a motivovať pedagogických, odborných i nepedagogických zamestnancov školy, aby sa spoločne na tvorbe a udržiavaní participatívnej kultúry podieľali. Zároveň vedúci zamestnanci školy musia porozumieť konkrétnym procesom, postupom a aktivitám, ktoré podporujú vytváranie prostredia umožňujúceho aktívnu participáciu detí a mladých ľudí. Zvlášť ide o demokratické fungovanie žiackej školskej rady (resp. študentského parlamentu), ustanovenie koordinátora žiackej školskej rady, podporu jeho činnosti a odborného rastu v danej problematike a spolupodieľanie sa detí a mladých ľudí na chode školy. To nemá byť zúžené iba na (spolu)organizáciu rozličných spoločenských, kultúrnych a športových aktivít, ale zahŕňať všetky aspekty fungovania školy.

D. Vypracovať metodiku pre podporu a rozvoj participácie detí a mladých ľudí na jednotlivých stupňoch výchovy a vzdelávania ako prierezovej témy, s dôrazom na inovatívne a aktívne prístupy vo vzdelávaní a učení

Participácia ako taká je skôr filozofiou, prístupom, metódou demokratického spolupodieľania sa na chode školy, spoluúčasti na živote miestnej komunity. Sama o sebe nemá dostatočný obsah, ten je jej daný len aktívnym angažovaním sa vo veciach, ktoré sú súčasťou života školy, komunity a samotných detí a mladých ľudí, ktorí v nej žijú. Preto je dôležité hľadať možnosti a prieniky s jednotlivými predmetmi v škole, ako začleniť participáciu a tým pádom aj výchovu k aktívnemu demokratickému občianstvu do ich vyučovania. Pre uľahčenie práce učiteľov je vhodné vypracovať metodiku, ktorú môžu vo svojej práci, vo vyučovaní jednotlivých predmetov využívať, pričom dôležitý je princíp využívania inovatívnych a aktívnych prístupov vo vzdelávaní a učení.

E. Vypracovať metodiku pre zabezpečenie nastavenia mechanizmov skutočnej participácie detí a mladých ľudí na jednotlivých stupňoch výchovy a vzdelávania a vedenie práce koordinátora žiackej školskej rady, resp. koordinátora participácie na škole

Skúsenosti s mechanizmami participácie na školách sú rôzne – od autoritatívneho vyberania zástupcov žiackej školskej rady učiteľmi po slobodný demokratický proces nominovania a voľby zástupcov. Tiež následné fungovanie volených i nevolených orgánov je rôzne – od byrokratického formalizmu po skutočnú participáciu. Pre pedagogických a odborných zamestnancov školy, ktorí sa pripravujú na povolanie i tých, ktorí v praxi už sú, je vhodné vypracovať metodiku, ktorá im pomôže nastaviť systémy participácie skutočne demokraticky. Je potrebné spomenúť, že existujú rozličné prístupy a modely, metodika by ich mohla predstaviť a zároveň zhrnúť ich prednosti, riziká, potenciality i limity. Zároveň by metodika mala byť vodítkom pre prácu koordinátora participácie na škole, resp. koordinátora žiackej školskej rady. Mala by okrem formálnych náležitostí vytvorenia participačného mechanizmu či rady poskytnúť metodické námety, ako počas roka s deťmi a mladými ľuďmi pracovať a ako u nich budovať zručnosti potrebné pre efektívnu participáciu a pôsobenie v daných orgánoch školy.

F. Ustanoviť žiacku školskú radu, resp. iné mechanizmy participácie na jednotlivých typoch škôl a ich stupňoch (materská škola, základná škola, stredná škola), vrátane finančnej podpory ich činnosti

Dohovor o právach dieťaťa v článku 12 hovorí o tom, že deťom a mladým ľuďom, ktorí vedia formulovať svoj názor, by mala byť zabezpečená možnosť vyjadrovať sa ku všetkým veciam, ktoré sa ich dotýkajú a ich názor by mal byť vážne posúdený a zohľadnený. Na Slovensku je zákonom stanovené, že žiacku školskú radu majú mať stredné školy a môžu mať základné školy s plnotriednou prevádzkou, pričom na základných školách sa pracuje predovšetkým s deťmi a mladými ľuďmi, ktorí navštevujú druhý stupeň. Je dôležité, aby sa deti a mladí ľudia stretávali s filozofiou a možnosťou participácie od útleho veku, čím sa nielen zohľadňuje ich názor, ale postupne sa realizuje výchova k aktívnemu demokratickému občianstvu. Samozrejme, spôsoby a možnosti zisťovania názorov a spôsoby participácie musia byť prispôsobené veku a životným skúsenostiam detí a mladých ľudí. Je však zodpovednosťou dospelých, aby hľadali také formy a možnosti, ktoré participáciu umožnia aj mladším vekovým kategóriám – v zahraničí, ale aj

v niektorých prípadoch na Slovensku sú úspešne aplikované. Zároveň je dôležité vyčleniť zodpovedajúci rozpočet na fungovanie a aktivity žiackej školskej rady, resp. iného mechanizmu participácie na jednotlivých typoch a stupňoch škôl.

G. Ustanoviť koordinátora žiackej školskej rady, resp. participácie na jednotlivých typoch škôl a ich stupňoch, pričom príprava a realizácia priamej práce s deťmi a mladými ľuďmi bude súčasťou úväzku s primeranou časovou dotáciou a finančným ohodnotením

Koordinovanie participácie na škole či žiackej školskej rady si vyžaduje veľa času a úsilia nielen v priamej práci s deťmi a mladými ľuďmi počas zasadnutí ich orgánov, ale aj v sprevádzaní ich realizovaním jednotlivých aktivít a prípravou na ne. Pozícia koordinátora žiackej školskej rady nemá legislatívne uchopenie tak ako napríklad pozícia výchovného poradcu či koordinátora prevencie s náležitou hodinovou dotáciou v rámci úväzku a zodpovedajúcim finančným ohodnotením. Je potom na riaditeľovi školy, ako manažuje a odmeňuje svoj tím, pričom nezriedka sú tieto povinnosti vykonávané „dobrovoľne“. Je preto dôležité tento stav riešiť a pozíciu koordinátora participácie/žiackej školskej rady legislatívne a pracovno-právne uchopiť s náležitým finančným ohodnotením.

H. Vytvárať príležitosti pre koordinátorov žiackych školských rád, resp. koordinátorov participácie na škole pre ďalšie vzdelávanie, sieťovanie sa, výmenu skúseností a príkladov dobrej praxe

Práca s ľuďmi, zvlášť s deťmi a mladými ľuďmi, je dynamická, neustále sa mení. Je dôležité vytvoriť podmienky na to, aby sa koordinátori participácie/žiackej školskej rady mohli stretávať, vymieňať si svoje skúsenosti, osvedčené metódy a postupy, námety, inšpirovať sa, poradiť sa. Takto sa vytvorí živá komunita pre participáciu pozitívne naladených koordinátorov, ktorí o to lepšie a efektívnejšie budú napomáhať vytváraniu a rozvíjaniu kultúry participácie na školách a viesť deti a mladých ľudí, i svojich kolegov, v participáčnych procesoch a z nich vyplývajúcich aktivitách.

I. Vytvoriť systém evaluácie participácie detí a mladých ľudí na jednotlivých typoch vzdelávania so sledovateľnými indikátormi ako podporný nástroj (sprievodca) pre rozvoj participácie

Participácia je o zdieľaní moci, zároveň dlhodobá práca v tej istej oblasti môže viesť k stereotypu. Preto je dôležité vytvoriť a zaviesť mechanizmus evaluácie participácie na školách, ktorej výsledky by pomáhali všetkým zainteresovaným stranám poskytnúť spätnú väzbu o tom, čo sa v danej škole v tejto oblasti darí realizovať a kde sú rozvojové možnosti. Indikátory, ktoré by boli súčasťou evaluačného nástroja, by zároveň slúžili ako vodítko, sprievodca pre ďalší rozvoj participácie detí a mladých ľudí v škole.

J. Pravidelne zisťovať a vyhodnocovať názory detí a mladých ľudí na jednotlivé a aktuálne témy týkajúce sa celkového fungovania školy, realizácie výchovy a vzdelávania i samotného systému participácie a jednotlivých participačných mechanizmov v škole

Výskumy a prieskumy kvantitatívneho i kvalitatívneho charakteru v oblasti školskej participácie na Slovensku jasne ukazujú rozdielne nazeranie na nastavenie participácie

v škole z pohľadu detí, mladých ľudí a dospelých. Je preto dôležité, aby boli v škole pravidelne, odborne a nezávisle monitorované (zisťované a vyhodnocované) názory detí a mladých ľudí na celkové fungovanie školy i samotné participačné mechanizmy, ktoré sa v nej uplatňujú a na základe poskytnutej spätnej väzby sa prijali účinné opatrenia smerom k skvalitneniu.

K. Vytvárať a vyhľadávať možnosti pre participáciu detí a mladých ľudí na živote v miestnej komunite a k spolupráci s miestnou samosprávou

Škola má tendenciu fungovať ako uzatvorený systém. Našťastie to nemôžeme tvrdiť o všetkých školách. Často sa však zabúda, že škola je súčasťou širšej komunity, a preto by z nej nemala vynímať deti a mladých ľudí na čas vzdelávania a potom ich, obrazne povedané, vracat späť do komunity, ale mala by hľadať príležitosti a možnosti, ako podporiť prepojenie s miestnou komunitou a samosprávou. To sa dá predovšetkým tak, že bude proaktívne podnecovať, podporovať a rozvíjať participáciu detí a mladých ľudí v miestnej komunite a samospráve, s ktorými by mala zároveň spolupracovať.

L. Zapájať deti a mladých ľudí do tvorby školských poriadkov, ako aj do systému monitorovania ich dodržiavania v škole

Školský poriadok predstavuje základný vnútorný dokument školy, ktorý definuje jej chod. Preto by do jeho tvorby, implementácie a vyhodnocovania mali byť zapojené deti a mladí ľudia. Oni sú podstatnou a najpočetnejšou skupinou, ktorá v rámci ekosystému školy funguje, preto by ich hlas, názory a požiadavky mali byť v tomto dokumente zohľadnené. Zároveň, ak sa deti a mladí ľudia podieľajú na tvorbe, implementácii a monitorovaní pravidiel vzájomného fungovania, majú oveľa väčšiu vnútornú motiváciu ich dodržiavať, čo má zároveň pozitívny vplyv na ich potenciálne negatívne správanie.

M. Zaviesť mechanizmus prípravy, podpory a sprevádzania zástupcu detí a mladých ľudí v rade školy vrátane zabránenia akýmkoľvek snahám o manipuláciu

Na strednej škole majú deti a mladí ľudia svojho zástupcu v rade školy. Tento je reprezentant všetkých detí a mladých ľudí zo školy, zväčša prostredníctvom formálnej štruktúry – žiackej školskej rady. Je dôležité, aby táto funkcia nebola len hrou na participáciu a demokraciu, v rámci ktorej sú deti a mladí ľudia tichými pozorovateľmi diskusií a rozhodnutí dospelých. Preto je dôležité prijať mechanizmus, ktorý bude takéhoto reprezentanta/reprezentantov z radu detí a mladých ľudí jeho funkciou sprevádzať, tlmočiť mu preberané informácie do zrozumiteľnej podoby, aby mohol prijať adekvátne rozhodnutie (či ho konzultovať s členmi žiackej školskej rady, žiakmi a študentmi školy) a aby bol vybavený potrebnými zručnosťami pre plnohodnotné spolupodieľanie sa na diskusiách a rozhodovaní tohto najvyššieho samosprávneho orgánu školy.

Podpora a rozvoj participácie v komunite miestnej a regionálnej samosprávy

A. Vytvoriť a zaviesť systém participácie detí a mladých ľudí na úrovni každej miestnej a regionálnej samosprávy so zodpovedajúcim rozpočtom

Aby mohla participácia detí a mladých ľudí fungovať, je dôležité zaviesť systém, ktorý umožní deťom a mladým ľuďom artikulovať svoje názory, požiadavky a potreby. Systém, v rámci ktorého majú možnosť, aby ich hlas zaznel a bol dospelými vypočutý a braný vážne. To neznamená, že všetky požiadavky detí a mladých ľudí majú byť splnené, aj dialógom s dospelými, či medzi sebou navzájom, sa deti a mladí ľudia učia demokracii a aktívnemu občianstvu. V rámci miestnej a regionálnej samosprávy je viacero možností, ako takéto participačné mechanizmy zaviesť, nemusia byť vo všetkých samosprávach rovnaké, dôležité je, aby boli funkčné a efektívne. Na úrovni miestnej a regionálnej samosprávy môže byť zriadený parlament detí a mladých ľudí alebo štruktúra s obdobným názvom. V rámci samosprávy môže taktiež vzniknúť samostatná komisia detí a mladých ľudí. Samospráva taktiež môže nájsť vhodný mechanizmus, ako komunikovať so žiackymi školskými radami, resp. študentskými parlamentmi, ktoré na jej území fungujú.

B. Na úrovni miestnej a regionálnej samosprávy ustanoviť funkciu koordinátora participácie detí a mladých ľudí s reálnymi kompetenciami, zodpovedajúcim finančným ohodnotením a rozpočtom

Ak miestna a regionálna samospráva chápu participáciu detí a mladých ľudí ako svoju prioritu a ako dôležitú súčasť spravovania samosprávy, vyčlenia pre túto oblasť a problematiku samostatného pracovníka s reálnymi a jasne pomenovanými kompetenciami a právomocami, zodpovedajúcim finančným ohodnotením, zázemím a rozpočtom na aktivity s deťmi a mladými ľuďmi. Na Slovensku, ak vôbec takýto pracovník je, je táto oblasť jeho činnosti najčastejšie iba zlomkom zodpovednosti v rámci iných pracovných úloh, čo má za následok, že túto činnosť vykonáva iba okrajovo a tomu zodpovedajú aj výsledky jeho práce. V ideálnom prípade je koordinátor participácie detí a mladých ľudí zaradený v štruktúre samosprávy v úzkom tíme vedenia (kancelárie starostu, primátora, predsedu samosprávneho kraja), má tak dosah na aktuálne informácie, strategické dokumenty a činnosť jednotlivých oddelení samosprávy prierezovo. Na Slovensku sú takíto pracovníci najčastejšie súčasťou odboru školstva alebo odboru sociálnych vecí, avšak názory a potreby detí a mladých ľudí by mali byť zohľadnené vo všetkých sektorových oblastiach a politikách, napr. aj v územnom plánovaní, oblasti bezpečnosti, zdravotníctva, kultúry, športu atď.

C. Vypracovať metodiku pre zabezpečenie reálnej participácie detí a mladých ľudí na úrovni miestnej a regionálnej samosprávy

Ak sa aj nejaká samospráva rozhodne v rámci svojho fungovania a prijímaných rozhodnutí a politik dať väčší priestor deťom a mladým ľuďom, ich názorom, požiadavkám a potrebám, často stojí pred otázkou: „Ako na to?“. Tak politickí reprezentanti miestnej a regionálnej samosprávy, ako aj zamestnanci ich úradov nie sú spravidla profesionálmi v oblasti práce s deťmi a mladými ľuďmi, ich zapájania do života miestnej komunity a zabezpečovania participácie vo veciach, ktoré sa ich dotýkajú. Vypracovanie metodiky podpory participácie

detí a mladých ľudí na úrovni miestnej a regionálnej samosprávy im pomôže zorientovať sa v problematike, vidieť veci v širších súvislostiach, naplánovať si prácu s deťmi a mladými ľuďmi v samospráve a nastaviť mechanizmy prijímania rozhodnutí v prospech a spolu s deťmi a mladými ľuďmi.

D. Pripraviť a realizovať informačné a vzdelávacie aktivity pre predstaviteľov (politikov) a pracovníkov (úradníkov) miestnej a regionálnej samosprávy v oblasti zabezpečenia participácie detí a mladých ľudí

Hoci *Dohovor o právach dieťaťa* v súčasnosti existuje už 30 rokov a popri tom sa už viac ako 20 rokov rozvíja samostatná oblasť tzv. mládežníckej politiky, problematika participácie detí a mladých ľudí na živote miestnych a regionálnych samospráv, resp. spoločnosti vôbec, je stále pre mnohých dospelých neznáma, nevynímajúc ani predstaviteľov (politikov) a pracovníkov (úradníkov) miestnych a regionálnych samospráv. Aby sa táto problematika stala živou, široko akceptovanou, s plným porozumením a v praxi reálne uplatňovanou, je dôležité a potrebné realizovať informačné a vzdelávacie aktivity pre dané cieľové skupiny. Tieto by im mali priblížiť filozofiu, význam, prínos i konkrétne kroky, opatrenia a príklady dobrej praxe zo Slovenska i zahraničia pre skutočné realizovanie participácie detí a mladých ľudí na úrovni miestnej a regionálnej samosprávy.

E. Podporovať činnosť mimovládnych organizácií na miestnej, regionálnej a národnej úrovni, ktoré sa venujú rozvoju participácie detí a mladých ľudí a vedú ich k aktívnemu občianstvu prostredníctvom ich aktivizovania v miestnej komunite

Mimovládne organizácie zohrávajú dôležitú úlohu v zlepšovaní života detí a mladých ľudí, zvlášť v podpore ich participácie na komunitnom živote, ako aj výchove k aktívnemu demokratickému občianstvu. Niektoré z nich poskytujú konkrétne služby zamerané na deti, mladých ľudí a rodiny, iné dohliadajú na to, či sú práva detí a mladých ľudí dostatočne rešpektované a napĺňané. Hoci mimovládne organizácie vystupujú občas v roli kritikov miestnej samosprávy, tá samospráva, ktorá chce byť priateľská k deťom a mladým ľuďom, rešpektovať a napĺňať ich práva, by mala mať odvahu konfrontovať sa s touto kritikou a brať ju ako jeden z východiskových bodov pre zlepšenie svojej činnosti. Z tohto dôvodu by mala mať samospráva vytvorený aj formálny mechanizmus komunikácie a spolupráce s mimovládnyimi organizáciami, ktoré sa venujú zvyšovaniu kvality života detí a mladých ľudí a dodržiavaniu ich práv, ako aj nezávislý mechanizmus podpory ich činnosti.

F. Zlepšiť informovanosť detí a mladých ľudí o možnostiach participácie, o ich právach, príležitostiach a službách pre nich na úrovni miestnej, regionálnej i národnej

Aby deti a mladí ľudia mohli participovať na politickom a občianskom živote krajiny, potrebujú mať dostatočné informácie o veciach, ktoré sa dotýkajú ich života a zaujímajú ich. Informácie musia byť podané v jazyku, ktorému budú rozumieť, čo v praxi znamená, že informačné materiály sú v zjednodušenom jazyku primeranom danej vekovej skupine a dospelí sú pripravení všetky potrebné veci vysvetliť a zodpovedať na otázky. Informácie sú podávané tak v jazyku majority, ako aj v jazykoch národnostných menšín a etnických skupín či formou prístupnou aj pre deti a mladých ľudí so zdravotným znevýhodnením. Jednotlivé samosprávy, inštitúcie, organizácie, školy proaktívne informujú o možnostiach participácie detí a mladých ľudí, kontaktných osobách, štruktúrach, ako aj o aktivitách, do

ktorých sa deti a mladí ľudia môžu zapojiť.

G. Realizovať vzdelávanie na podporu vedomostí a zručností pre participáciu detí a mladých ľudí pre cieľovú skupinu detí a mladých ľudí a vytvoriť pre nich podporné informačno-vzdelávacie materiály

Aby deti a mladí ľudia mohli efektívne participovať, potrebujú na to primerané vedomosti a zručnosti. Tieto by mal zabezpečovať celoplošne vzdelávací systém. Keďže tomu tak aktuálne nie je, je potrebné realizovať doplnkové možnosti vzdelávania vo vedomostiach a zručnostiach potrebných pre participáciu na živote miestnej a regionálnej samosprávy. Ide o rozličné školiace kurzy a workshopy, ktoré sa môžu ponúkať základným a stredným školám, byť realizované na úrovni samosprávy a zastrešené koordinátorom participácie detí a mladých ľudí – tieto by mohli byť voľne prístupné všetkým deťom a mladým ľuďom o rozšírenie si vedomostí a zručností v danej téme a špecificky organizované pre tie deti a mladých ľudí, ktorí sú súčasťou formálnych štruktúr v samospráve pre participáciu detí a mladých ľudí. Mnohé takéto a podobné aktivity realizujú mimovládne organizácie, preto je namieste využitie ich potenciálu, know-how a kapacít, nadviazanie spolupráce s nimi, zlepšenie financovania týchto aktivít pre zvýšený a želaný dosah a efekt.

H. Realizovať vzdelávanie na podporu zručností pre participáciu detí a mladých ľudí pre cieľovú skupinu tzv. dôležitých dospelých, predovšetkým koordinátorov participácie detí a mladých ľudí na úrovni miestnej a regionálnej samosprávy a vytvoriť pre nich podporné informačno-vzdelávacie materiály

Pracovníkom samosprávy by malo byť poskytnuté školenie o problematike potrieb a práv detí a mladých ľudí. Mali by sa oboznámiť nielen s Dohovorom o právach dieťaťa a ďalšími dokumentmi a odporúčaniami v oblasti napĺňania potrieb a dodržiavania práv detí a mladých ľudí, ale predovšetkým by mali porozumieť tomu, čo tieto dokumenty a odporúčania znamenajú pre ich prácu a oblasti, za ktoré sú v samospráve zodpovední. Pravdepodobne v oblasti sociálnych vecí, školstva, prípadne zdravotníctva, bezpečnosti, budú mať k týmto témam bližšie, sú tu však aj iné oblasti ako napríklad rozvoj mesta, bývanie, verejné priestory, ktoré nie vždy myslia na deti a mladých ľudí a ich potreby a práva vo svojej práci taktiež nie vždy zohľadňujú. Vhodné školenie by ich malo naučiť reflektovať, ako vo svojej práci môžu prispievať ku zvyšovaniu kvality života detí a mladých ľudí a tým aj celej komunity, pre ktorú pracujú. Zároveň by obsahom školení mala byť aj téma participácie detí a mladých ľudí na rozhodnutiach, ktoré sa ich dotýkajú – pracovníci samosprávy by mali vedieť, že deti a mladí ľudia majú na to právo, mali by vedieť, ako získať informácie o tom, čo si myslia (prieskumy, zastupiteľské štruktúry) alebo mať zodpovedajúce zručnosti, aby sami mohli viesť dialóg s deťmi a mladými ľuďmi. Veľmi často bránia participácii chýbajúce zručnosti, zvlášť komunikačné, tak na strane detí a mladých ľudí, ako aj na strane dospelých. Tie potom často vedú k neporozumeniu a záveru obidvoch strán, že tá druhá strana ich nechápe a neoplatí sa s ňou spolupracovať.

I. Venovať primeranú pozornosť právam, potrebám a záujmom detí a mladých ľudí pri prijímaní rozhodnutí a politík, ako aj poskytovaní služieb a príležitostí pre sebarealizáciu prostredníctvom prieskumov, konzultácií a zdieľania rozhodovacej právomoci na miestnej, regionálnej i národnej úrovni

Miestne a regionálne samosprávy by mali prijímať rozhodnutia, ktoré sa bezprostredne

dotýkajú života detí a mladých ľudí po náležitej konzultácii s nimi. Zároveň by tieto politiky mali vychádzať z reálnych poznatkov o živote, potrebách, predstavách, očakávaníach a právach detí a mladých ľudí. Z tohto dôvodu je potrebné mať na úrovni miestnej a regionálnej samosprávy informačný systém o deťoch a mladých ľuďoch, ktorý okrem tzv. tvrdých dát o populácii detí a mladých ľudí bude obsahovať aj dáta a informácie kvalitatívnej povahy. Ďalším dôležitým aspektom je pravidelná aktualizácia týchto informácií, nakoľko populácia detí a mladých ľudí sa mení, menia sa ich potreby s ohľadom na zmeny v spoločnosti a zmeny v trendoch života detí a mladých ľudí. Rozhodnutia samosprávy v oblasti detí a mladých ľudí môžu byť široko konzultované s deťmi a mladými ľuďmi, taktiež môžu byť využívané participatívne mechanizmy a štruktúry zriadené a zavedené samosprávou. Participácia detí a mladých ľudí by sa mala realizovať prierezovo – v rámci jednotlivých sektorových politík, za ne zodpovedných oddelení a ich strategických dokumentov, rozhodnutí a opatrení. Zároveň môže na úrovni miestnej a regionálnej samosprávy existovať samostatný dokument napr. Politika podpory zlepšovania kvality života detí a mladých ľudí v obci/meste/regióne a pod. Taktiež môžu byť vydávané miestne a regionálne správy o živote a potrebách detí a mladých ľudí v obci/meste/regióne. Ďalším z možných opatrení v tejto súvislosti je tzv. doložka vplyvov na život detí a mladých ľudí v samospráve pri všetkých prijímaných rozhodnutiach.

J. Vytvárať fyzické prostredie pre deti a mladých ľudí, ktoré podporuje ich participáciu na miestnej a regionálnej úrovni a finančne podporovať ich aktivity

Deti a mladí ľudia majú pozitívne nastavenie voči svojej komunite, chcú byť užitočními, nápomocnými, realizovať sa v kruhu rovesníkov pre naplnenie svojho potenciálu i dobro druhých. Nie všetky deti a mladí ľudia chcú byť formálne združení v organizáciách, resp. nie v každej miestnej samospráve fungujú rozličné organizácie. Taktiež nie všetky deti a mladí ľudia sú súčasťou formálnych štruktúr pre participáciu detí a mladých ľudí na úrovni miestnej a regionálnej samosprávy, keďže výber členov týchto štruktúr je na báze reprezentativity. Ako vhodným nástrojom na podporu neorganizovaných a nezačlenených detí a mladých ľudí sa ukazujú tzv. mládežnícke kluby. Tieto majú potenciál naviazať na seba a svoje aktivity detí a mladých ľudí, s priestorom prichádzajú aj nápady a podnety detí a mladých ľudí na aktivity, činnosť, program. Mládežnícky klub je miestom a rámcom, ktorý dáva deťom a mladým ľuďom zázemie pre ich vlastné iniciatívy, projekt a aktivizovanie sa. Je preto vhodné, aby miestne a regionálne samosprávy takéto kluby zriaďovali, zabezpečovali a podieľali sa na financovaní ich prevádzky a aktivít.

K. Finančne podporovať záujmové, voľnočasové, rovesnícke, dobrovoľnícke a komunitné aktivity detí a mladých ľudí na miestnej, regionálnej a celonárodnej úrovni, ktoré sú odrazom naplňovania ich práv, potrieb, záujmov, snahy o sebavyjadrenie a pozitívneho prínosu pre miestnu komunitu. Daná finančná podpora by mala byť adekvátna

Podpora detí a mladých ľudí, ich participácie a zapájanie sa do komunitného života na miestnej, regionálnej i národnej úrovni nesmie zostať len na deklaratívnej úrovni a v podobe dokumentov a politík. Je potrebné aj zodpovedné nastavenie zdrojov, najmä finančných, ktoré umožnia skutočnú realizáciu v praxi. Každá miestna a regionálna samospráva i štát by preto mali vyčleniť primeraný rozpočet na financovanie záujmových, voľnočasových, rovesníckych, dobrovoľníckych a komunitných aktivít detí a mladých ľudí, ktoré sú odrazom naplňovania ich práv, potrieb, záujmov, snahy o sebavyjadrenie

a pozitívneho prínosu pre miestnu komunitu. Zodpovedajúce finančné prostriedky by mali byť vyčlenené aj na realizáciu miestnych a regionálnych politík vo vzťahu k deťom a mladým ľuďom v jednotlivých prierezočných témach – sektorových politikách. Finančná podpora by mala smerovať aj na mimovládne organizácie, ktoré s deťmi a mladými ľuďmi pracujú a prinášajú tak samosprávam neoceniteľnú službu – na prerozdelenie dotácií a grantov by mal jestvovať transparentný mechanizmus a zjednodušené vykazovanie.

L. Spolupracovať naprieč jednotlivými úrovňami (miestna, regionálna, národná i medzinárodná) a naprieč jednotlivými sektormi (štátny a verejný, mimovládny a občiansky, podnikateľský) pre lepšiu participáciu a začlenenie detí a mladých ľudí do spoločnosti a napĺňanie ich práv, potrieb a záujmov

Horizontálna a vertikálna spolupráca medzi samosprávou a vyšším územným celkom, ako aj spolupráca naprieč jednotlivými predstaviteľmi sektorových politík a samotnými sektormi, prináša dôležité zlepšenie infraštruktúry pre deti a mladých ľudí. Zlepšenie kvality života detí a mladých ľudí a ich participácie na živote spoločnosti, miestnej a regionálnej samosprávy sa udeje rýchlejšie a efektívnejšie prostredníctvom spolupracujúceho nastavenia jednotlivých aktérov. V realite sa veľmi často stretávame s vymedzovaním kompetencií jednotlivých aktérov medzi sebou, prehadzovaním si zodpovednosti či nedôverou voči sebe navzájom. Je dôležité preprogramovať tento postoj, do centra pozornosti a záujmu postaviť samotné deti a mladých ľudí a spoločne hľadať možnosti a riešenie pre napĺňanie ich potrieb, práv, predstáv, záujmov a pre ich väčšie začlenenie do spoločnosti.

M. Zabezpečiť, aby participácia detí a mladých ľudí bola na všetkých úrovniach (miestnej, regionálnej, národnej) a vo všetkých oblastiach života detí a mladých ľudí inkluzívna a tomu prispôbiť aj financovanie

Možnosť participácie majú zvyčajne najmä deti a mladí ľudia patriaci k majoritnej spoločnosti s podporným rodinným a sociálnym zázemím. K vyjadreniu svojho názoru sú prizývané predovšetkým deti a mladí ľudia s dobrým prospechom a správaním. Participácia by mala umožňovať všetkým deťom a mladým ľuďom bez rozdielu vyjadriť svoj názor a ten by mal byť následne zohľadnený. Je povinnosťou dospelých zabezpečiť rôznorodosť názorov, pohľadov a aktívne vytvárať podmienky na to, aby aj deti a mladí ľudia so znevýhodnením a s nedostatkom príležitostí boli do participácie zapojení. V tejto súvislosti je potrebné venovať väčšiu pozornosť aj participácii detí, ktorá je v porovnaní s participáciou mladých ľudí menej rozvinutá a tomu prispôbiť nástroje, akými táto participácia prebieha. Tejto požiadavke je potrebné venovať primeranú pozornosť pri nastavovaní mechanizmov a príležitostí pre participáciu, ako aj pri nastavovaní financovania a prípadnom financovaní podporných opatrení a sprevádzajúcich osôb pre deti a mladých ľudí s nedostatkom príležitostí, zo znevýhodňujúceho prostredia alebo so zdravotným či iným znevýhodnením.

Realizované v rámci projektu
"Tvorba mechanizmov participácie detí a mládeže na rozhodovacích
procesoch školy a tvorbe verejných politík mládeže".

Operačný program
**Efektívna
verejná správa**

Európska únia
Európsky sociálny fond